UN MEMORIU CARE ACUZĂ DORI POPOVICI, „MEMORIU ÎNAINTAT DOMNULUI MAREŞAL ION ANTONESCU, CONDUCĂTOR AL STATULUI ROMÂN, CU PRIVIRE LA SITUAȚIA DIN BUCOVINA”

MARIAN OLARU

Ein anklagender Schriftsatz. Dori Popovici und „Ein dem Marschall Ion Antonescu – dem Führer des rumänischen Staates – vorgelegter Schriftsatz über die Situation in der Bukowina“

(*Zusammenfassung*)[*]

Im Nationalarchiv der Republik Moldau, Fonds 706, haben wir Dokumente gefunden, die die Rote Armee nach dem Eintritt in die rumänische Hauptstadt Ende August 1944 von dem Vorsitz des Ministerrats beschlagnahm. Dort befindet sich auch das Dokument „Ein dem Marschall Ion Antonescu“ – dem Führer des rumänischen Staates – vorgelegter Schriftsatz über die Situation in der Bukowina, über die Hauptschuldigen dafür, über die Berichtigungs- und Lösungsmöglichkeiten der jüdischen Frage, unterzeichnet von Dori[medont] Popovici, dem ehemaligen Vizepräsident des Nationalrates der Bukowina.

Die von Dori Popovici präsentierten Themen beziehen sich vorwiegend auf den Zeitraum zwischen dem 22. Juni und dem 15. November 1941 und analysieren die Art und Weise, wie die rumänische Verwaltung im nördlichen Gebiet der Bukowina wiedereingesetzt wurde, auf die getroffenen Maßnahmen von Mihai Antonescu, stellvertretender Premierminister und Stellvertretender von Ion Antonescu. Dorimedont Popovici glaubte, eine objektive und umfassende Aufassung gegenüber den sozialen, politischen und wirtschaftlichen Umständen in der Bukowina zu haben und meinte, dass er eine Lösung für die „jüdische Frage“ haben würde. Der Text des Memorandums hat einen sehr schwierigen Stil mit prolixen Ausdrücken.

Der Gegner von Dorimedont Popovici war I. E. Torouțiu. Es sah das Memorandum, bestritt alles, was darin geschrieben war und betrachtete es als ein Dokument ohne realen Wert; anscheinend versuchte der Autor persönliches Nutzen und den guten Willen des Staatspräsidenten zu erhalten.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Dorimedont Popovici, Memorandum, Marschall Ion Antonescu, Bukowina, jüdische Frage.

[*] Traducere: Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu.

Analele Bucovinei, **XXV**, *2* (51), p. 619–643, Rădăuți – Bucureşti, 2018

BDD-A32749 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:53:53 UTC)

Revenirea administrației românești pe teritoriul părții septentrionale a Bucovinei, evacuată administrativ în iunie 1940, ca urmare a ultimatumurilor sovietice, este un subiect mai puțin cunoscut în istoria românilor, deși în arhive și în lucrări cu caracter memorialistic s-au păstrat numeroase informații despre evenimentele istorice dintre 22 iunie 1941 și începutul lui aprilie 1944, când o parte din această provincie a fost ocupată de trupele sovietice.

În Arhiva Națională a Republicii Moldova, în fondul 706, care cuprinde documentele ridicate de la Președinția Consiliului de Miniștri (Cabinetul civilo-militar al Guvernămintelor Basarabiei, Bucovinei și Transnistriei) de Armata Roșie după intrarea în capitala României, în sfârșitul lui august 1944, am descoperit „Memoriul înaintat domnului mareșal Ion Antonescu – conducător al Statului Român – cu privire la situația din Bucovina, la principalul vinovat, la posibilitățile de îndreptare și la rezolvarea problemei evreiești". Acest document este semnat de Dori[medont] Popovici – fost vicepreședinte al Consiliului Național din Bucovina. În partea inferioară a paginii de început a documentului sunt înscrise următoarele: „Elaborat la dorința Domnului Conducător al Statului, înainte de acordarea unei audiențe cu privire la chestiunile expuse. București 15 noiembrie 1941".

Chestiunile prezentate de Dori Popovici se referă, în mod preponderent, la perioada cuprinsă între 22 iunie și 15 noiembrie 1941 și analizează felul în care s-a reinstaurat administrația românească în teritoriul septentrional al Bucovinei, măsurile întreprinse de Mihai Antonescu, vicepreședintele Consiliului de Miniștri și locțiitor al lui Ion Antonescu. Așa cum se observă încă din titlul memoriului, Dorimedont Popovici considera că are o privire obiectivă și atotcuprinzătoare asupra proceselor sociale, politice și economice din Bucovina și formulează ideea că are și o soluție la „chestiunea evreiască".

Prezentată succint, situația Bucovinei după revenirea administrației românești în teritoriile eliberate în anul 1941 era determinată de împărțirea acestei provincii în două zone distincte, una în care se menținea un regim special de administrare și în care armata avea rolul hotărâtor și o a doua parte, cea meridională, cea rămasă sub autoritatea Statului Român în urma ultimatumurilor sovietice din iunie 1940 – teritoriu în care opera administrația civilă. În conformitate cu hotărârile conducătorului statului, Ion Antonescu, generalul Gheorghe Voiculescu avea să fie numit guvernator al Basarabiei și Bucovinei, dar opoziția lui Alexandru Rioșanu, trimisul lui Mihai Antonescu în teritoriul eliberat al Bucovinei, a determinat măsura numirii lui Voiculescu drept însărcinat cu „unificarea regimului de cârmuire a Basarabiei și Bucovinei". Noul raport de forțe la vârful celor două provincii reunite cu țara în anul 1941, a făcut posibilă numirea lui Alexandru Rioșanu în fruntea administrației Bucovinei, la 12 iulie 1941.

Vizita în Bucovina a lui Ion Antonescu și a regelui Mihai, în 24 iulie 1941, după ce văzuseră distrugerile provocate de război în provincie și în orașul Cernăuți, avea drept scop afirmarea dorinței de a arăta germanilor că România era ferm

BDD-A32749 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:53:53 UTC)

hotărâtă să își reia stăpânirea asupra celor două teritorii ocupate de sovietici și că autoritățile române erau împotriva administrării lor de către Germania, întrucât URSS nu avusese nicio legitimitate juridică asupra acestora, pentru că dreptul de suveranitate al României nu a încetat niciun moment[1]. În fapt, între autoritățile române și cele germane au apărut fricțiuni pe acest subiect, de aceea Karl Pflaumer, ministrul de stat în landul Saxonia, s-a revoltat atunci când a fost informat că în Cernăuți avea să fie introdusă legea administrativă românească, și nu o administrație pur militară[2].

Felul în care s-a materializat reinstaurarea administrației românești în teritoriile redobândite a provocat reacția virulentă a lui Iuliu Maniu. Acesta i-a trimis un memoriu conducătorului statului, Ion Antonescu, în care critica felul în care fusese organizată administrația în cele două provincii, cu grave consecințe pentru viitor, se arăta indignat de ideea prezenței unui expert german în fiecare județ și de intenția de a face „purificarea acestor provincii", prin aducerea în administrație a unor funcționari din „vechiul regat".

Administrarea Basarabiei și a Bucovinei trebuia făcută de o administrație care să țină cont de condițiile găsite în aceste teritorii lipsite de resurse alimentare, economice și cu o infrastructură în bună măsură deficitară sau distrusă, în prezența a numeroși colaboratori ai serviciilor secrete sovietice, rămași în teritoriile eliberate, sau a unor lideri ai comunității ucrainene, ce sperau în sprijinul german pentru constituirea statului național ce ar fi cuprins măcar o parte din teritoriile recent revenite la România. În acest sens, nu puține sunt încercările liderilor ucraineni de a se folosi de sprijinul Germaniei pentru împlinirea obiectivelor lor naționaliste. Relevantă este telegrama trimisă lui Hitler de dr. Spaniuk Termena, prin care acesta protesta față de revenirea în hotarele României a „teritoriilor ucrainene ale Basarabiei și Bucovinei", iar Teofil Brândzan, în ciuda numelui său neaoș românesc, într-un memoriu din 6 august 1941, căuta să demonstreze „caracterul ucrainean al Bucovinei"[3].

La 25 iulie 1941, Cartierul General al comandamentului româno-german anunța eliberarea tuturor teritoriilor românești care fuseseră ocupate de sovietici. Faptul acesta a determinat un val impresionat de simpatie pentru învingători și a generat speranța reîntoarcerii rapide a refugiaților.

Mihai Antonescu, care era vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și locțiitor al conducătorului statului și răspundea direct de adoptarea politicilor necesare administrării teritoriilor eliberate, considera că reîntoarcerea imediată a celor refugiați și revenirea la o administrație asemănătoare cu cea din restul României, trebuia făcută treptat, prin relaxarea restricțiilor impuse, pentru a acorda

[1] Mihai-Aurelian Căruntu, *Bucovina în al Doilea Război Mondial*, Iași, Junimea, 2004, p. 344.
[2] *Ibidem*, p. 345.
[3] *Ibidem*, p. 349.

BDD-A32749 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:53:53 UTC)

timp instaurării noilor autorități. Acesta avea în vedere, mai întâi, înlăturarea urmelor războiului și adoptarea măsurilor impuse de refacerea după război, mai ales că o vreme frontul se afla încă în imediata apropiere a teritoriilor românești eliberate. Restricțiile impuse aveau să fie ridicate la 5 decembrie 1941. Până atunci, au fost instalate secții de jandarmi în județele Storojineț, Hotin și Cernăuți. Trecerea în partea septentrională a Bucovinei și în Basarabia se făcea pe baza unei autorizații eliberate de Cabinetul civilo-militar pentru administrarea Basarabiei și Bucovinei. În vederea realizării „uriașei opere de reconstrucție", acesta a fost înființat la 28 iulie 1941. Ulterior, în titulatură, s-a adăugat și Transnistria (în documentele oficiale prescurtat CBBT).

Memoriul pe care îl supunem atenției cititorului este un document important din mai multe considerente:

– pentru că el relevă un punct de vedere al unui bucovinean care cunoștea îndeaproape realitățile provinciei natale și avea cunoștințele necesare aprecierii situației sociale, politice și economice a provinciei reîntregite în primele patru luni de regim antonescian;

– chestiunile pe care le prezintă Dorimedont Popovici, fără să numească persoanele responsabile sau implicate în ele, arată rapacitatea unora dintre funcționarii instalați în această provincie și tarele regimului Antonescu, care își asumase o operă de „regenerare națională și națională";

– cât privește „chestiunea evreiască", pe care Dorimendont Popovici se oferea să o „rezolve" prin propunerile sale, documentul acesta este deplin acuzator atât pentru autor, care se arată nemulțumit de felul în care a fost aplicat programul de „curățare etnică" a provinciei și de „românizare" a economiei provinciei în detrimentul deținătorilor de drept, cât și pentru autoritățile vremii, în frunte cu Ion Antonescu. În document sunt relevate diversele complicități între administrație și civili, precum și strategiile de supraviețuire folosite de unii dintre evrei pentru a evita situația de-a dreptul tragică ce se prefigura ca urmare a aplicării politicii antisemite de către autoritățile române, finalizată prin deportarea în Transnistria a zeci de mii de evrei bucovineni.

Memoriul, așa cum a fost redactat, are un stil foarte greoi, cu formulări prolixe și multe cuvinte de laudă aduse lui Ion Antonescu – la vremea aceea, văzut ca erou național după eliberarea provinciilor ocupate de sovietici în 1940. Prin modul în care este redactat, memoriul este strigătul de disperare față de nedreptățile și nelegiuirile făcute în Bucovina, al unui fost luptător pentru cauza națională – cum se prezintă Dorimedont Popovici la un moment dat –, care invocă trecutul pentru a încerca să câștige bunăvoința noilor deținători ai puterii. Adversarul lui Dorimedont Popovici, care era I. E. Torouțiu, văzând memoriul pe care îl prezentăm, neagă toate cele scrise în el și îl consideră ca un document calp, fără valoare reală, prin care autorul încerca să obțină avantaje personale și bunăvoința personală a conducătorului statului.

BDD-A32749 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:53:53 UTC)

Memoriu înaintat domnului mareşal Ion Antonescu, conducător al statului român, cu privire la situația din Bucovina, la principalul ei vinovat, la posibilitățile de îndreptare şi la rezolvarea problemei evreieşti

Elaborat la dorința domnului conducător al statului, înainte de acordarea unei audiențe cu privire la chestiunile expuse

Bucureşti, 15 noiembrie 1941

Domnule Mareşal,

Solicitându-vă prin o scrisoare, ce v-am adresat-o în ziua de 28 octombrie a.c. din Cernăuți, bunăvoința Domniei Voastre de a-mi acorda o audiență cu privire la situația insuportabilă ce domneşte în Bucovina, Domnia Voastră ați binevoit a mă invita, prin rostul Secretarului General al Preşedinției, O. Vlădescu, să vă arăt mai întâi în scris chestiunile pe care am intenția să vi le expun cu ocazia acestei audiențe, precum şi datele precise la care m-am provocat în adresa mea către Domnia Voastră, pentru susținerea afirmațiunilor mele, urmând ca Domnia Voastră să-mi acordați audiența după ce veți lua cunoştință despre cele comunicate de mine.

Deşi nu puteam, în niciun caz, să-mi imaginez că s-ar putea întâmpla, domnule Mareşal, având în vedere scopul pur patriotic pentru care am solicitat această audiență, gravitatea excepțională a chestiunei despre care credeam că ar fi bine să o cunoaşteți de îndată, fără nicio întârziere, în toate amănuntele ei, sub aspectul cum se prezintă ea la fața locului, în lumina tuturor faptelor şi a acelor care nu pot fi expuse deocamdată în scris, apoi extrema urgență cu care ar trebui, după părerea mea, să fie neapărat remediată această situație şi, în cele din urmă, având în vedere serviciul cu desăvârşire dezinteresat pe care voiam să-l aduc atât țării cât şi Domniei Voastre personal, pentru ca să nu fie stânjenită într-un moment dat, cumva, de întâmplări neprevăzute, desăvârşirea operei de consolidare a acestei țări, pentru care vă sträduiți şi fără de care ar deveni cu totul problematic chiar marele succes al reîntregirii neamului, cu care v-ați înscris în istoria poporului nostru, ca Domnia Voastră să ezitați, fie chiar numai o singură clipă, de a-mi impune chiar anumite condițiuni înainte de a mi-o putea acorda, ceea ce m-ar fi putut determina, având de mai înainte cunoştință despre aceasta, poate să prefer a nu vă mai inoportuna cu cererea mea, totuşi m-am hotărât, domnule Mareşal, ca în cazul de față, când populația Bucovinei a ajuns la ultima limită a puterii ei de rezistență atât sub raport moral, cât şi material, să nu renunț în niciun caz şi sub niciun raport de a-mi face datoria ce mi-o impune conştiința până la sfârşit, orice s-ar întâmpla şi oricât de mari ar fi dificultățile ce aş trebui să le înving şi

BDD-A32749 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:53:53 UTC)

sacrificiile pe care ar trebui să le aduc pe altarul reuşitei acestei cauze, de o importanţă epocală, ce o urmăresc.

Când este vorba de chestiuni de o aşa capitală importanţă pentru viaţa noastră de stat, ca aceea de faţă şi, mai ales, când este vorba ca Bucovina, acest colţ de ţară pentru a cărei înălţare sub raportul naţional am luptat o viaţă întreagă cu cel mai neîntrecut şi recunoscut entuziasm posibil, să fie pusă la adăpost de marele pericol ce o paşte, dacă nu se remediază de îndată, în mod radical şi circumspect, situaţia alarmantă ce domneşte în ea, am crezut că nu poate să încapă, pentru mine, nicio consideraţiune de ordin personal, oricare ar fi ea, care ar fi în drept să mi se pună în cale, de a-mi face datoria în cel mai larg sens al cuvântului şi de aceea m-am supus, adresându-vă acest memoriu pe care l-aţi dorit.

Dintr-un anumit punct de vedere, sunt, Domnule Mareşal, chiar foarte mulţumit că aţi binevoit să daţi cererii mele soluţia pe care aţi dat-o, deoarece mi-aţi dat prin aceasta posibilitatea să vă pot ilustra faptele care învederează situaţia din Bucovina, în mod cu mult mai concis şi amplu decât aş fi putut-o face prin o expunere verbală, cu prilejul audienţei, care posibilitate dublată şi cu siguranţa că, în imprejurările date, cerând Domnia Voastră în scris ceea ce doresc să vă spun, nu veţi omite în niciun caz, a le examina cu toată atenţia, mă îndrituieşte să sper cu toată certitudinea nu numai că nu va fi inutilă intervenţia mea pe lângă Domnia Voastră, ci voi repurta chiar, fără discuţie, cel mai desăvârşit şi satisfăcător succes.

Nutresc această nădejde, Domnule Mareşal, cu atât mai mult deoarece neavând, cum aţi putut cunoaşte chiar numai din expunerile mele scurte de până acum, alt interes, altă pornire, alte aspiraţii decât să fiu la înălţimea împlinirii îndatoririlor ce am, în baza trecutului meu ca român şi ca fost exponent prin zeci de ani de zile al românilor din această provincie, faţă de aceşti bieţi nenorociţi, neavând deci niciun gând necurat şi ascuns, în mreaja căruia aş putea poate, după obiceiul multor oameni politici de aici, aşa-zişi „politiciani”, să mă pretez, cum pare că aţi bănuit Domnia Voastră în momentul când aţi primit cererea mea pentru acordarea unei audienţe, la acte de calomnie, de ponegrire şi defăimare sau la altele ca acestea, profund reprobabile, sunt la largul meu să vă expun ceea ce mă simt dator să vă comunic cu cea mai deschisă inimă, cu toată francheţea şi sinceritatea unui om care nu râvneşte la nimic, nimic decât să moară cu conştiinţa împăcată că a ştiut să-şi facă datoria de bun român, în ciuda tuturor dificultăţilor şi mizeriilor indescriptibile ce i s-au pus în cale de către veşnica ocultă de intriganţi şi de toţi duşmanii Ţării, de-a lungul vieţii sale, fără să se fi lăsat nicio singură clipă descurajat, până la ultima suflare.

Lăsând acum, Domnule Mareşal, să urmeze expunerile pe care le-am relatat, vă rog să binevoiţi a lua la cunoştinţă că vi le înaintez rânduite pe capitole deosebite, tratând, după câteva aliniate de introducere, mai întâi faptele care învederează şi pun în lumina reală situaţia din Bucovina, apoi factorii cei mai principali care, facilitând desăvârşirea acestor fapte, le-au pricinuit şi sunt marii

BDD-A32749 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:53:53 UTC)

vinovaţi de ele şi, în cele din urmă, posibilităţile care, după părerea mea, sunt unice, care pot remedia situaţia, arătând la sfârşitul expunerilor mele, într-un capitol separat, felul cum cred eu că ar trebui rezolvată problema evreiască şi apoi, ca finală, în mod extrem de succint activitatea mea sub raport naţional, din trecut până ce am ajuns la intervenţia mea de faţă pe lângă Domnia Voastră.

I. Faptele care învederează situaţia din Bucovina

Trecând la relatarea diferitelor întâmplări şi fapte care s-au petrecut în Bucovina, în toate ramurile vieţii publice, de la eliberarea teritoriilor fost ocupate de bolşevici până astăzi, îmi voi da silinţa să le înşir, mai mult sau mai puţin, în aşa fel pentru ca din ele să se poată constata cât de departe a progresat opera de construcţie ce s-a făcut sub raportul administraţiei bunurilor intrate în patrimoniul statului, ce s-a făcut sub raportul românizării şi, în sfârşit, sub raportul consolidării ordinei şi moralei publice.

Cred, Domnule Mareşal, că e absolut necesar să luaţi cunoştinţă de aceste fapte sub acest aspect, pentru ca să vă convingeţi cât de puţin pătrunsă este administraţia din Bucovina de rolul extrem de important pe care are să-l îndeplinească în această provincie.

Să nu înţelegeţi însă greşit, Domnule Mareşal!

Scopul principal pentru care am cerut audienţa din chestiune n-a fost – şi deci nici cel al memoriului meu de faţă nu este – ca să aduc numai critici administraţiei din Bucovina pentru că n-a ştiut să stăpânească situaţia şi să desăvârşească opera ce i-a fost încredinţată, sau să aduc chiar acuzaţii unor anumite persoane şi organe administrative pentru fapte pe care le-au patronat şi pricinuit, ci cu totul altul, cu un scop pur constructiv, în sensul ca din greşelile comise să se tragă acum toate învăţăturile pentru viitor şi pentru ca să se facă de urgenţă tot posibilul ca ele să fie puse, fără întârziere, de îndată, în aplicare.

Chestiunea factorilor asupra cărora cade răspunderea pentru cele petrecute în Bucovina nu interesează pentru moment; această chestiune urmează să o discut mai târziu, dedicându-i un capitol special.

I. Respectând ordinea faptelor pe care am arătat-o mai sus, voi da întâi prioritate acelor care privesc administraţia bunurilor statului şi apoi opera de înviorare a vieţii economice, prin transmiterea potenţialului economic aparţinând străinilor în mâinile românilor, prin aşa-zisa operă de românizare.

În privinţa ambelor chestiuni, nu s-a făcut, Domnule Mareşal, deşi au trecut peste patru luni de zile de la eliberarea Bucovinei şi de la instalarea noii administraţii, nici un pas remarcabil înainte.

Această românizare sau trecere de bunuri de la străini asupra românilor a stagnat în mod uimitor, prejudiciind astfel, în gradul cel mai înalt, interesele vitale ale provinciei.

BDD-A32749 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:53:53 UTC)

În ceea ce priveşte, bunăoară, moşiile şi pământurile arabile rămase de la străini şi evrei, există suprafeţe foarte considerabile care n-au fost, fără să se ştie din care cauză, încredinţate nimănui şi deci au rămas necultivate şi neînsămânţate.

După informaţiile pe care le deţin, repercusiunile sunt pe cale să ia forme foarte dezastruoase şi anume şi din cauză că aproape toţi proprietarii din Bucovina duc cea mai simţitoare lipsă de braţe de lucru şi de inventarul necesar, viu sau mort, fără ca opera de reconstrucţie din Bucovina să fie avansată aşa de departe încât agricultorul să-şi poată procura cele necesare de pe piaţa Bucovinei.

II. În ceea ce priveşte situaţia fabricilor, va să zică situaţia din Bucovina sub raportul industrial, ea este direct jalnică; deşi s-au ţinut, începând din august şi până astăzi, o serie de licitaţii, din cauza unor defecte în organizaţia internă cu privire la administrarea bunurilor statului şi din cauza unui amestec din partea organelor centrale, aceste fabrici n-au fost atribuite însă nimănui şi nici puse în funcţiune, după informaţiile mele, decât într-un număr foarte disparent [disparat]. Întârziindu-se atât de mult cu rezolvarea acestei probleme, există o foarte întemeiată temere ca industria din Bucovina să nu poată porni din cauză că nu se pot face lucrări de refacere în timp de iarnă, decât în mijlocul verii a anului viitor, ceea ce înseamnă că din cauza ritmului de tot încet, din cauza lipsei totale de expeditivitate cu care s-a lucrat în Directoratul Românizării, va fi fost necesar un an întreg de zile pentru ca să se rezolve o problemă de aşa mare importanţă şi urgenţă pentru înviorarea vieţii economice.

Mulţi amatori veniţi din alte părţi, din Bucureşti şi din ale locuri, în Bucovina, pentru a putea lua cu arendă o fabrică oarecare, au bătut zadarnic în timpul acestor patru luni pe la toate uşile Directoratului Românizării, fără ca să se fi reuşit a obţine vreun rezultat.

III. Mult mai tristă şi catastrofală este chestiunea cu privire la înviorarea comerţului, care trebuia să se facă în modul cel mai accelerat, printr-o plasare cât se poate de grăbită a comercianţilor români în localurile libere rămase după străini; în această privinţă era dată posibilitatea Directoratului de Românizare să facă extrem de mult şi e direct de neînţeles de ce nu a profitat de această posibilitate.

Există nenumărate plângeri din partea comercianţilor români care au exercitat un comerţ în Bucovina încă înainte de 28 iunie 1940 şi care, reîntorcându-se din refugiu la Cernăuţi, n-au reuşit încă nici până astăzi să fie plasaţi.

Oricare ar fi motivele care ar fi determinat Directoratul Românizării să aibă această rezervă faţă de aceşti comercianţi, ei meritau, la tot cazul, prin faptul că trebuie să fie consideraţi în[tr-]un anumit sens ca adevăraţi pionieri ai românismului pe meleagurile Bucovinei, din punct de vedere al românizării vieţii economice, proveniţi în cea mai mare parte din Oltenia, Cadrilater şi Bucureşti şi să li se dea cu orice preţ o atenţie mai mare, dacă nu chiar o preferinţă din partea organelor care repartizează aceste localuri.

Datorită acestui sistem de tergiversare, nu s-a deschis în Bucovina, din cele 3 000 sau chiar mai multe prăvălii care au existat în oraşul Cernăuţi înainte de

BDD-A32749 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:53:53 UTC)

28 iunie ale anului trecut, decât abia 150, dintre care cele mai numeroase au fost destinate pentru: localuri de consumaţie, bodegi, restaurante şi cafenele, apoi un oareşicare număr întocmite pentru frizerii şi farmacii şi, în sfârşit, un număr destul de considerabil şi de concludent pentru vânzarea de lucruri vechi, lucruri cumpărate în mod clandestin, cu preţ derizoriu, de la evreii din ghetou şi de la cei deportaţi şi, în cea mai mare parte, de lucruri furate, la tot cazul, toate de proveniență dubioasă şi foarte suspectă.

Prăvălii în care să existe cele trebuincioase pentru nevoile neapărate de reconstrucţie a imobilelor şi apartamentelor, ca: var, culori, perii, ulei, în sfâşit, toate de câte are nevoie opera de reconstrucţie, nu se află pe piaţă; la fel, nu se găsesc pe piaţă nici prăvălii pentru lucrurile cele mai indispensabile, de care are nevoie cea mai primitivă gospodărie casnică, ca: aţă, ace, nasturi, panglici, pânzeturi, ciorapi, haine, gulere etc., etc.

Sunt nenumăraţi comercianţi refugiaţi, reîntorşi, cum am arătat înainte şi alte multe sute, veniţi din toate părţile României, încă de luni de zile şi problema comercianţilor români nu progresează nici cât de puţin.

Întârzierea aceasta, neînţeleasă şi reprobabilă din toate punctele de vedere, a plasării celor veniţi din afară, este cât se poate de descurajantă, nu numai din punctul de vedere al publicului nevoiaş localnic, care e lipsit în acest fel de orice posibilitate de a se îngriji de nevoile lui, ci şi din punctul de vedere al tuturor acelora care doresc, şi e bine că doresc, să vină din alte părţi, deoarece acei care s-au deplasat până acum au cheltuit numai bani în zadar şi au irosit cea mai mare parte din capitalul pe care-l aveau şi se întorc cu cele mai mari deziluzii de unde au venit, făcând numai prin simplul fapt al reîntoarcerii lor, fără a fi făcut vreo ispravă, o propagandă extrem de dăunătoare prestigiului administraţiei din Bucovina, precum şi operei de reconstrucţie, care n-are voie să sufere din cauza unor insuficienţe, ori de care ordin ar fi, ale aparatului administrativ din această provincie.

În asemenea condiţii, nu numai că nu este probabil, dar este direct exclus ca să se poată rezolva problema înviorării comerţului prin românizare; atât problema înviorării comerţului, cât şi problema românizării, sunt direct sortite să dea cel mai lamentabil faliment.

IV. Valori imense, în formă de inventar viu sau mort, rămase de la bolşevici, înmagazinate în fabrici sau în magazii, precum şi alte bunuri intrate în patrimoniul statului, au fost pierdute sau irosite, prin faptul că au fost în bună parte furate, în bună parte vândute din mână liberă, cu un preţ derizoriu, numai şi numai din cauză că nu s-au instituit de îndată organe speciale, atât de supraveghere, cât şi de administraţie, pentru fiecare categorie de aceste bunuri în parte şi că nu s-a exercitat de la începutul operaţiilor cel mai sever control asupra felului cum se administrează aceste bunuri.

E inutil de subliniat că pagubele ce le-a îndurat statul din această cauză, intrând o bună parte ale bunurilor statului, din motive ce nu pot fi îngăduite, într-o bună administraţie în mâini nechemate, sunt incalculabile.

BDD-A32749 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:53:53 UTC)

V. Un aspect deosebit de trist şi de dureros îl oferă consecinţele incuriei de care s-a făcut vinovat Directoratul bunurilor statului cu privire la inventarierea imobilelor, ale apartamentelor părăsite şi, mai ales, al întregului mobilier ce se găsea în ele, nemaivorbind de faptul că nici nu s-a dat în seama cuiva administrarea acestor bunuri.

De la intrarea armatei în Bucovina şi până astăzi, s-a făcut cel mai inimaginabil jaf cu aceste locuinţe, în aceste locuinţe şi cu mobilele aflătoare în ele. Cine a vrut şi cine n-a vrut a intrat în timpul acestor patru luni în locuinţele, deşi părăsite, dar încuiate, şi din cauza lipsei oricărei supravegheri din partea Directoratului amintit, chiar în locuinţele cetăţenilor români, dintre care cei mai mulţi nici nu s-au reîntors din refugiu şi sunt, deci, lipsă din localitate, şi au pus stăpânire pe ele.

Sunt cazuri în care una şi aceeaşi persoană, nemulţumindu-se cu o singură locuinţă, a ocupat chiar două şi mai multe, până chiar cinci şi şase apartamente, fără ca nicio autoritate să fi intervenit şi oprit din primul moment aceste abuzuri fără seamăn.

VI. Directoratul administrării bunurilor dezinteresându-se, cum s-a putut cunoaşte din cele arătate mai sus, cu totul de problema inventarierii şi administrării locuinţelor, dimpreună cu mobilierul aflător în ele, s-a substituit Primăria Municipiului în locul Directoratului să se ocupe dacă nu chiar cu administrarea, cel puţin cu distribuirea apartamentelor şi imobilelor.

Primăria le-a distribuit şi le distribuieşte însă fără niciun sistem, după niciun criteriu, mai mult sau mai puţin după propria apreciere sau după cine, din întâmplare, se bucură de un protector sau vine la rând; repartizarea locuinţelor făcându-se în acest fel, fără niciun plan şi fără de a respecta anumite criterii, este imposibil a se face în mod echitabil; prin sistemul acesta, se nedreptăţesc tocmai acei care ar trebui să fie în prima linie consideraţi.

O bună administraţie ar trebui să se străduiască a repartiza aceste locuinţe după un sistem bine definit, stabilind o ordine de preferinţă pentru cei care reflectează la ele, absolut inatacabilă, care să fie afişate prin ziare, pentru ca toată lumea să cunoască condiţiile sub care se face această operaţie.

VII. Abuzurile cu acapararea de locuinţe şi de mobilier au luat astfel de proporţii teribile, încât nici chiar elemente din rândul celor mai înalţi demnitari nu s-au sfiit să se preteze la asemena acte profund reprobabile şi josnice. Sunt cazuri bine cunoscute şi, bineînţeles, foarte mult discutate în opinia publică, în care aceşti funcţionari şi-au însuşit mobilier străin, deşi îşi regăsiseră la reîntoarcere, intacte, locuinţele lor, cu tot inventarul de mobile ce le-au avut, în mod fraudulos şi că le-au transportat fără nicio jenă, în locuinţele lor. Efectul demoralizant pe care trebuie să-l producă asemenea acte şi, mai ales, din partea unor demnitari, care au obligaţia morală să meargă cu cel mai bun exemplu înainte şi de a fi pururea o pildă pentru toată lumea în rândul slujbaşilor mai mici, camerişti, servitori, până la gardienii de pe stradă, rezultă de la sine.

VIII. În timp ce s-au petrecut toate aceste acte, direct criminale, de înstrăinare şi bătaie de joc a bunului altora, parte din bunurile care intraseră deja în patrimoniul

BDD-A32749 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:53:53 UTC)

statului, parte din bunurile care aparţineau conaţionalilor români, refugiaţii din Bucovina întâmpinau cele mai mari dificultăţi din partea autorităţilor cu obţinerea autorizaţiilor necesare pentru reîntoarcerea lor acasă.

Faptul că elementele străine de Bucovina şi recrutate din elementele cele mai suspecte şi imorale din alte părţi ale ţării, elemente în a căror sarcină cade cea mai mare parte din infracţiunile comise în Bucovina, intrau, mulţumită unor împrejurări încă nelămurite, cu nemiluita în teritoriul eliberat al Bucovinei, iar românii băştinaşi erau opriţi chiar din apartea autorităţilor, având în vedere marile dificultăţi ce li se făceau de a reintra în ţară, a provocat în sufletul populaţiei din Bucovina o stare de atâta mâhnire profundă, încât a început să încolţească în ea bănuiala că fenomenul acesta ar putea să aibă la bază o anumită politică, fie din partea unora din acei care, întâmplător, se găsesc astăzi la conducerea ţării, pentru a lovi în intelectualitatea română din Bucovina, cu scopul de a o demoraliza şi, prin aceasta, de a o desfiinţa, fie din partea altor persoane influente, de morală suspectă, care ar putea să fi pus la cale un plan gigantic de piraterie publică, constituindu-se într-o bandă de hoţi cu scop de a le facilita tovarăşilor lor intrarea în Bucovina şi desăvârşirea nestingherită a operaţiunilor lor de briganzi.

IX. Regăsirea mobilierului din partea vechilor proprietari a devenit pentru aceştia, din cauză că organele administrative nu le-a luat la timpul său, imediat după instalarea lor, în imediată supraveghere, ceea ce trebuia neapărat s-o facă, şi din cauză că vechii proprietari n-au avut putinţă să se întoarcă mai înainte la vetrele lor, o absolută imposibilitate. Mobilierul lor se găseşte, în cea mai mare parte, în a treia mână; se găseşte împrăştiat fie prin diferite locuinţe, fie în diferitele beciuri, astfel că o posibilitate să se dea de urma lor este absolut exclusă, fie doar dacă le-ar veni o bună întâmplare în ajutor.

Întâmplându-se totuşi ca, prin un concurs de împrejurări neprevăzute, un proprietar să-şi regăsească o parte din mobilierul lui sau numai singuratice bucăţi din ele, el întâmpină cele mai mari dificultăţi de a şi le putea recăpăta, deţinătorii iliciţi ai acestor mobile refuzând net să le restituie, susţinând sus şi tare că ar fi proprietatea lor, gata fiind să depună chiar, la caz de nevoie, un jurământ fals în acest sens. Faptul că locţiitorul Domniei Voastre de la Preşedinţie a garantat proprietarilor, prin declaraţii ce le-a dat presei imediat după eliberarea teritoriilor ocupate, regăsirea proprietăţii lor, iar că administraţia n-a luat nicio măsură pentru ca garanţia dată de guvern să poată fi respectată, astfel că proprietarii astăzi nu-şi mai pot găsi, nici recăpăta proprietatea lor, iar pentru cazul însă că o găsesc sunt nevoiţi s-o revendice pe calea justiţiei, în condiţii extrem de costisitoare, a produs în rândul celor loviţi de această stare de lucruri profundă şi explicabilă amărăciune.

X. Cele mai onorabile elemente din rândurile românilor din capitala Bucovinei, care nu şi-au regăsit sau nu-şi pot regăsi, date fiind împrejurările de mai sus, mobilierul lor, refuzând bineînţeles să se preteze la acte incorecte pentru a-şi acapara, în locul celor care le-au fost înstrăinate, altele, pe căi ilicite, şi lipsindu-le orice posibilitate de a şi le înlocui pe altă cale, neprimind din partea statului nicio despăgubire, nici măcar un ajutor în formă de un împrumut cu dobânzi reduse,

BDD-A32749 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:53:53 UTC)

locuiesc în cele mai deprimante condiţii, neavând nici măcar strictul necesar, astfel că în anumite cazuri dânşii nici nu-şi pot exercita profesia lor.

Cum, pe de altă parte, toate elementele incorecte din rândul slujbaşilor publici, în cea mai mare parte veniţi din afară, începând de la cei mai de jos până la cei mai de sus, s-au instalat în locuinţe luxoase, adeseori în locuinţe până la cinci şi şapte camere, iar figurile ce le mai reprezentative de odinioară ale Bucovinei, foşti înalţi demnitari, oameni cu merite pentru cauza naţională, români buni, astăzi în retragere, sunt nevoiţi să trăiască într-o adevărată mizerie, nemulţumirile din această cauză nu au margini.

XI. Toţi privilegiaţii sorţii, care s-au instalat în diferitele locuinţe pe căi abuzive, exploatând situaţia regretabilă care există din cauza deorganizării aparatului administraitv, deţin aceste locuinţe în mod gratuit, fără a plăti statului nicio chirie. Aceasta era stituaţia, cel puţin până înainte de câteva zile.

Având în vedere numărul cel mare de apartamente existente, foarte multe din ele din mai multe, cinci până la şapte camere, şi înzestrate, în multe cazuri cu un mobilier direct luxos, pierderile care leîndură sau le-a îndurat statul, din cauza lipsei de răspundere a Directoratului pentru administraţia bunurilor, sunt mai mult decât considerabile.

XII. Cu ocazia punerii în executare a ordinului cu privire la evacuarea totală a evreilor, s-au petrecut lucruri care nu fac, sub niciun raport, cinste unui regim normal, instalat deja în toată regula cu luni de zile înainte.

În timp de numai câteva ceasuri s-a procedat la încartiruirea a peste 50 000 de evrei într-un sector al oraşului, care avea să servească drept ghetou, producându-se prin rapiditatea măsurii în mod cu totul inutil, panică şi groază în toate cercurile, nu numai ale evreilor, ci şi ale românilor, precum şi ale tuturor cetăţeni de alte naţionalităţi, fapt care nu numai că n-a ajutat, ci dimpotriva a prejudiciat în modul cel mai grav rezolvarea problemei în fondul ei, aşa cum o reclamă interesele ţării.

Abstarcţie făcând de faptul că s-au petrecut în văzul lumii întregi scene care au produs o impresie extrem de penibilă asupra populaţiei de alte naţionalităţi, ofiţerii germani grăbindu-se a fotografia scenele dramatice ce se petreceau pe toate străzile şi pieţele oraşului, scene care, la tot cazul, nu s-ar fi produs dacă autorităţile ar fi organizat încartiruirea cu mai multă chibzuinţă şi cu momentul acestei încartiruiri a început, în ciuda tuturor ordonanţelor date de către guvernatorul provinciei, prin care se amenința chiar cu moartea acei care vor intra în casele părăsite de evrei sau îşi vor impropria de la ei, fie în orice formă, lucruri de valoare, a se năpusti cârduri întregi de indivizi – cea mai mare parte aparţinând chiar claselor mai bune, de funcţionari –, în locuinţele părăsite, pentru a prăda totul ce vor găsi acolo de prădat, fără ca organele publice să fi putut înfrâna acest dezmăţ, cu toate că au procedat imediat la executarea infractorilor şi au împuşcat în aceeaşi zi un număr de aproximativ şase indivizi pe loc.

Consecinţele greşelii evidente ce s-a comis din partea aparatului administrativ, procedându-se la executarea ordinului de evacuare în felul arătat, le plăteşte astăzi

BDD-A32749 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:53:53 UTC)

statul, care a suferit prin această procedură imprudentă atât consecinţe de ordin moral, cât şi pagube enorme de sute de milioane, care trebuiau să intre în patrimoniul statului şi au intrat, astfel, pe mâna unor hoţi.

XIII. Deodată cu încartiruirea evreilor în ghetou, toate hienele societăţii omeneşti nu s-au mulţumit să prade locuinţele părăsite, ci s-au aruncat şi asupra evreilor din ghetou, pentru a acapara de la ei, care găsindu-se în groaza morţii, vindeau cu preţuri derizorii tot ce luaseră cu dânşii, celor ce se oferea ca cumpărători, fel de fel de bunuri, blănuri şi valute, aur, argint, pietre scumpe, etc. şi de a-i excroca de întreg avutul lor, care avea să intre în patrimoniul statului.

Dar, cu aceasta chestiunea n-a luat sfârşit. Excrocarea evreilor din ghetou în paguba statului a luat proporţii şi mai fantastice în momentul când s-a dispus să se reţină, din considertaţii de utilitate publică, un număr de evrei din diferite categorii şi s-a trecut la selecţionarea acestor persoane, adoptându-se un sistem extrem, cu totul nepotrivit şi anume, încredinţându-se această selecţionare unei echipe de personalităţi, mai mult sau mai puţin bine reputate, fără a stabili anumite principii sau criterii precise şi bine definite, de la care să nu fie iertată nici cea mai mică abatere, astfel că s-a[u] deschis, prin această latitudine lăsată la discreţia personalităţilor care aveau să hotărască în materie de selecţionare, larg porţile pentru toate metodele cele mai inimaginabile de exploatare ale evreilor din ghetou.

I-am atras atenţia domnului guvernator actual asupra acestui amănunt, sfătuindu-l să ordone ca această selecţionare să se facă în condiţii care nu angajează în aşa mare măsură răspunderea factorilor însărcinaţi cu această lucrare.

Singura şi unica soluţie pentru a desăvârşi opera acestei selecţionări în condiţii de cea mai perfectă scrupulozitate, era ca reţinerea evreilor necesari ţării din consideraţii de utilitate publică să se facă nu prin selecţionare, ci prin eliminare, adică nu prin preferinţa unora, aleşi după bunul plac, cu printr-o îndepărtare radicală a tuturor elementelor indizerabile, prin care metodă s-ar fi curmat de la început şi complet posibilitatea unor asemenea abuzuri formidabile cărora li s-a deschis drumul prin metoda aplicată.

Numai şi numai acestei metode nenorocite, care s-a aplicat cu ocazia selecţionării, sunt a se mulţumi nenumăratele abuzuri ce s-au perfectat în realitate pe cea mai întinsă scară posibilă.

Când e vorba de a fi sau a nu fi, de a vieţui mai departe sau de a pieri, când ai de ales între viaţă şi între moarte, nu există niciun preţ pe care să nu-l ofere cineva şi, mai ales, elementul evreiesc, care ţine foarte mult la viaţa sa şi dă totul de la sine numai ca să se salveze, dar cu nespusă părere de rău sunt prea puţini acei aleşi dintre muritori care, chemaţi fiind să judece asupra destinului altora, sunt în stare sau au tăria să reziste până la urmă ispitei ce nu poate să nu se apropie de ei, fie într-o formă sau alta, mai mult sau mai puţin diabolică şi să păşească fără nicio şovăire şi nealteraţi de nicio influenţă, pe calea ce o impune gravitatea momentului istoric şi interesele permanente ale neamului.

În faţa moravurilor şi corupţiei indescriptibile ce domneşte astăzi în toate cercurile noastre sociale, cu foarte puţine excepţii, sistemul adoptat de selecţionare

BDD-A32749 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:53:53 UTC)

a persoanelor evreieşti, aşa cum l-a aplicat administraţia Bucovinei, a devenit izvorul celor mai neruşinate fapte care pot să compromită pe veacuri înainte prestigiul ţării şi al poporului nostru.

XIV. Anumiţi evrei, din cele mai rău reputate elemente de pe piaţa Bucovinei, împrieteniţi şi înrudiţi unii prin alianţă cu diferiţi înalţi demnitari, s-au bucurat de protecţia acestora în cea mai largă măsură, scutiţi fiind de a intra în ghetou şi având posibilitatea să organizeze nestingheriţi, ba chiar ocrotiţi fiind întru câtva de aceste persoane oficiale, un sistem întreg de cea mai feroce exploatare şi spoliere a evreilor din ghetou de bunurile ce trebuiau să intre în averea statului.

Dânşii au organizat în acest fel cel mai fantastic târg cu vieţi omeneşti, într-un mod de tot ingenios, întreţinând, prin persoane interpuse, contact cu evreii încartiruiţi şi încasând de la aceştia, prin intermediul acestor interpuşi, beneficiind de avantajul legăturilor de rubedenie şi de veche prietenie ce le întreţin cu diferiţii demnitari, accentuate şi prin faptul că primeau zilnic vizita acestora şi a membrilor din familiile lor, cu scop ca să le asigure selecţionarea, enorme sume şi fel de fel de lucruri în dar.

Domiciliul acestor evrei devenise loc de adevărat pelerinaj, iar sumele pe care le încasau şi bunurile care intrau în mâinile lor, reprezentând valori fantastice, urmează să rămână acum definitiv în proprietatea lor, deoarece cei selecţionaţi sunt fericiţi a fi fost salvaţi, iar ceilalţi, osândiţi să iasă din ţară, cu greu mai au posibilitatea să-şi reclame şi să-şi recapete sumele cu preţul cărora au voit să-şi răscumpere posibilitatea de a rămâne în ţară.

Rezultatul final al tuturor acestor operaţiuni, care s-au săvârşit fie cu vina directă sau indirectă a demnitarilor care au executat operaţia selecţionării, este că mulţumita acestei metode, fie intenţionată sau greşită, ce a fost aplicată la selecţionarea evreilor au fost reţinuţi în ţară în loc de elemente necesare intereselor de reconstrucţie, în loc de elemente utile ţării, un număr extrem de considerabil de duşmani ai ei, ce n-au ce căuta aici, de comunişti dovediţi şi de alte elemente periculoase evreieşti, intrate în ţară în timpul cel mai recent, chiar în timpul ocupaţiei bolşevice.

Împrejurările fatale care au putut duce la un asemenea rezultat, direct împotriva celor mai vitale interese ale neamului, chiar împotriva însăşi a existenţei statului român, nu numai că nu denotă nici măcar cea mai palidă umbră de corectitudine cu prilejul executării lucrării de selecţionare ci dimpotrivă, aruncă cea mai urâtă lumină asupra celor care au organizat-o, cât şi asupra acelora care au executat-o şi patronat-o.

E un caz grav, extrem de grav, care în gravitatea lui elucidează întreaga pestilenţă ce a pus stăpânire pe organele vieţii noastre publice, care au fost capabile de asemenea acte de directă trădare a ţării, un caz care pune în adevărata lui lumină pericolul inimaginabil de mare la care ne putem aştepta, dacă nu se va strivi în mod radical şi neîntârziat, prin cele mai drastice măsuri, corupţia şi venalitatea, hidra care roade necontenit la rădăcina existenţei noastre naţionale.

BDD-A32749 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:53:53 UTC)

XV. În timp ce, după primul ordin de evacuare al evreilor, se dăduse ordin ca să fie reținut un oarecare număr din fiecare categorie şi lucrările de selecționare pornite în acest sens erau deja terminate, anumite organe au dat, în momentul când au reînceput iarăşi trasnsporturile evreilor, asalt asupra imobilelor din ghetou în care locuiesc şi cetățeni de altă naționalitate, nemți şi români, intrând cu forța în locuințele de acolo, pentru a pune mâna pe oricare dintre evreii pe care-i vor găsi, fără să țină seama de împrejurarea dacă au fost sau nu selecționați, şi să-i târâie apoi până la locul de învagonare, de unde i-a deportat.

Faptul acesta a dat întregii operațiunii un caracter direct anarhic, organele militare inferioare nemaidând ascultare ordinelor superioare, şi a amărât foarte mult populația, fără deosebire de naționalitate, deoarece datorită acestei proceduri a fost deportat un număr foarte considerabil de oameni care, fiind elemente distinse, cu o cultură înaltă, cinstite şi nevinovate, erau printre cei dintâi aprobați de guvernator să fie reținuți, pe când, pe de altă parte, elemente indezirabile, care se găseau – prin faptul că locuiau, bucurându-se de protecția unor înalți demnitari români, în afară de ghetou, în locuințele lor din oraş –, erau puse în mod cu totul abuziv la adăpost de asemenea riscuri.

XVI. Punându-se în executare ordinul de evacuare a evreimii din întreaga Bucovină şi pornindu-se cu această operațiune cu totul prin surprindere, în loc de nordul Bucovinei, în sudul provinciei, care nu aparține teritoriului eliberat, s-a făcut această operație în mod atât de ultra radical, încât n-au rămas în localitățile urbane şi rurale din această regiune aproape niciun profesionist sau meseriaş, datorită faptului că aceştia erau aproape toți evrei.

Cum prin acest fel de executare a ordinului de evacuare, localitățile din sudul Bucovinei au rămas lipsite de elementele cele mai necesare pentru opera de reconstrucție şi pentru nevoile cele mai ardente şi curente ale întregii populații, aceasta are, din cauza privațiunilor care este supusă, inepuizabile motive de nemulțumire.

XVII. Culmea abuzurilor a fost însă atinsă în momentul când se perfectaseră lucrările de selecționare şi aveau să fie eliberate, sau distribuite, certificatele trebuitoare evreilor selecționați.

Organele care erau însărcinate cu eliberarea acestor certificate condiționau eliberarea lor către cei în drept de plata unor oarecare sume foarte considerabile şi refuzau net celor interesați, în caz de neplată, de a le elibera aceste certificate, demonstrând prin aceasta *ad oculos*, în mod evident, mai întâi că fără bani era absolut imposibil să obțină cineva o autorizație şi apoi că aproape întreg aparatul administrativ contaminat fiind complet, de la cel mai mic până la cel mai mare, lucra în unison şi după una şi aceeaşi manieră.

XVIII. Pretutindeni, în toate cercurile sociale, nu se vorbeşte decât de fărădelegile, de abuzurile ce s-au comis, atât pe chestiunea administrării bunurilor, cât şi cu prilejul selecționării evreilor, de lipsa fantastică a oricăriu scrupul şi jenă, cu care au căutat să se îmbogățească cine numai a vrut, cu orice preț, şi de zvonurile care de care mai dezonorante pentru prestigiul țării noastre, care circulă

BDD-A32749 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:53:53 UTC)

în legătură cu calitatea morală a diferiților înalți demnitari, măcinându-se astfel necontenit autoritatea acelor slujbaşi care sunt chemați să conducă administrația din Bucovina.

XIX. Din cauza incapacității şi din cauza inimaginabilei lipse de răspundere de care au dat dovadă, atât cu privire la gospodărirea bunurilor statului, cât şi cu privire la metodele aplicate cu ocazia selecționării evreilor, masele populare nu mai au nicio încredere în actualul aparat administrativ şi sunt extrem de îngrijorate şi neliniştite dacă dânsul ar putea face față acum, în timp de iarnă, grelelor probleme care se pun cu privire la aprovizionarea populației cu combustibil şi alimente; există o temere generală că, neputând face față eventual administrația locală tuturor acestor probleme, ar trebui să se aştepte la dezordini pe această chestiune.

XX. O serie întreagă de atitudini pe care le-a observat conducerea țării până astăzi față de interesele românilor din Bucovina, evidențiind o politică cu totul potrivnică intereselor lor, a provocat în unele cercuri intelectuale româneşti o adevărată disperare, nemaiputând înțelege nimeni motivele ascunse care pot s-o îndemne la acestea şi, îndeosebi, ce urmăreşte dânsa cu această politică de exterminare.

În întreg felul cum s-a procedat până acum față de românii bucovineni, prin faptul că n-au fost lăsați să intre ca cei dintâi în țară, prin faptul că li se face şi acum dificultăți în această privință, prin faptul că sunt eliminați aproape din întreg aparatul administrativ, prin faptul că sunt loviți la orice ocazie, nefiind ascultați şi nici măcar admişi să pătrundă la locurile cele mai înalte, prin faptul că li s-a luat chiar şi Universitatea din Cernăuți, acel vechi şi bătrân instrument de ştiință şi cultură, cu o reputație mondială, la al cărui sân s-au adăpat atâția bărbați din străinătate şi din al cărui sân a ieşit floarea intelectualității din Bucovina şi o serie de elemente care fac numai cinste întregului românism, câştigându-şi merite nepieritoare pentru triumful neamului şi apoi prin faptul că Guvernul s-a dezinteresat cu totul, până astăzi, de soarta populației nevoiaşe din această provincie, care a îndurat pagube enorme de pe urma nenorocirii căreia a fost expusă prin urgia războiului şi prin ocupația bolşevică, lăsându-se să se abată în mizerie şi disperare, fără să fi intreprins până acum nici cel mai neînsemnat pas spre a o despăgubi sau pentru a-i înlesni, fie pe cale de ajutor, fie pe cale de împrumuturi, refacerea existenței lor, pe când, pe de altă parte, a tolerat ca să intre cele mai obscure elemente din alte părți pe pământul Bucovinei şi să pârjolească aici tot ce aparține statului şi parte şi românilor, în loc ca toate aceste bunuri să fie folosite pentru refacerea întregii țări, ca şi a Bucovinei, poartă timbrul unei evidente animozități, pecetea unei nemărginite lipse de bunăvoință şi grija față de soarta amară a bieților români de acolo.

Având aceasta în vedere, precum şi împrejurarea că în aceste vremuri de aşa cumplite suferințe, când lumea, exasperată de necazurile indescriptibile cu care are de luptat şi este nevoită să recurgă, mai mult decât oricând, la ajutorul capului administrației din Bucovina, organele din imediata apropiere a şefului suprem de acolo fac cu neputință lumii nevoiaşe să străbată la domnia sa, reducând primirile

BDD-A32749 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:53:53 UTC)

la numai două zile pe săptămână şi punând cele mai mari piedici în cale, până ce poate obține cineva o audiență, folosindu-se cu această ocazie, de o totală lipsă de tact şi de bună cuviință față de diferiți solicitanți, obişnuiți cu totul alt tratament, mai civilizat, iar pe de altă parte, văzând oscilările şi incertitudinile repetate ce se evidențiază în toate măsurile de ordin public, fie pe chestiuni de ordin administrativ, fie pe chestiuni de legiferare, care la tot cazul nu pot să fie interpretate decât ca o lipsă de siguranță a unei linii drepte, a acelora care stau în fruntea treburilor publice, românii bucovineni nu mai pot suporta această situație şi, precum am fost exponentul lor prin zeci de ani de zile, stăruiesc din toate părțile pe lângă mine, să fiu acum interpretul durerii lor nesfârşite pe lângă domnia voastră.

II. Principalul ei vinovat

Trecând de la relatările faptelor, acum, la examinarea cauzelor datorită cărora a fost cu putință ca viața publică din Bucovina, a acestei provincii cea mai bine administrată pe vremuri, cu cea mai docilă, ascultătoare şi guvernamentală populație, crescută la respectul legii, să ia asemenea aspecte direct îngrozitoare, e numai logic şi firesc că ele trebuie căutate fie în concepțiile profund schimbate de morală a populației de acolo sau în eventualitatea unor defecte din organizația publică a acestei provincii, pentru care ar avea să răspundă, în prima linie, autorii acestei organizații sau toate împrejurările la un loc.

În ce priveşte mentalitatea actuală a populației din Bucovina, desigur că a suferit şi ea unele schimbări de pe urma cataclismului ce s-a abătut asupra întregii lumi şi omeniri, evident că nu putea ea, tocmai Bucovina, să rămână neatinsă, dar având în vedere că mai toate actele detestabile de care am făcut mențiune cad în cea mai mare parte în sarcina unor elemente corupte şi demoralizante din rândul slujbaşilor publici, începând cu cei mai mici şi terminând cu cei mai mari, înalți funcționari, care aveau asupra lor marele avantaj să poată abuza de nimbul forței publice, sau în sarcina unor indivizi de tot suspecți şi obscuri, veniți din afară, ca să organizeze asemenea acte de piraterie publică, nu încape nicio discuție în fața acestor împrejurări că ar fi cu totul injust ca ele să fie puse atât de mult în contul mentalității schimbate a populației, ci poate, cu mult mai mult, în sarcina unor altor împrejurări de factori, care n-au nimic comun şi nicio legătură cu populația.

Şi, de fapt, este aşa, Domnule Mareşal.

Fără să am intenția de a supăra sau jigni pe cineva, sau de a-i aduce o critică rău voitoare, tendențioasă, sunt nevoit să declar cu cel mai profund regret şi cu toată durerea ce o resimt în fața consecințelor extrem de grave ce trebuie să le suporte zeci şi sute de mii de români din Bucovina, din cauza acelora care au pricinuit nenorocita situație în această provincie, că ea se datoreşte, pe de o parte, ceea ce voi dovedi din cuvânt în cuvânt, unei mari lipse de experiență şi de prevedere; în acelaşi timp, unei totale lipse de conştiință a structurii firii omeneşti, din partea acelora cărora le-ați încredințat Domnia voastră, în momentul când ați

BDD-A32749 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:53:53 UTC)

plecat pe front să vă faceți cea mai înălțătoare datorie față de țară, acolo, conducerea treburilor publice; şi apoi, de o prea accentuată lipsă de pregătire şi de pricepere, uneori chiar şi de [in]suficient fond moral al acelora cu care s-a alcătuit, din partea locțiitorului Domniei voastre la preşedinție, aparatul administrativ al Bucovinei.

În ce priveşte pe cei dintâi, cărora Domnia voastră le-ați încredințat conducerea țării, aceştia, cu părere de rău, nu au înțeles, în timpul când Domnia voastră ați fost lipsă din fruntea lor, să ia, în vederea eliberării teritoriilor ocupate, măsurile necesare pentru ca să se pregătească de cu vreme fie o lege de organizare, fie un regulament, fie un statut, fie orice punere pe hârtie a unui program de lucru bine stabilit, imediat după actul eliberării, cu cine şi în ce condiții se vor porni lucrările de refacere a acestui teritoriu, cum, de către cine şi ce se va face în modul cel mai accelerat şi potrivit, pentru ca să se aline cu un ceas mai devreme atâtea dureri şi suferințe şi pentru ca să se reclădească atâtea vetre româneşti, distruse în acest colț de țară de urgia bolşevică.

Prima lege care s-a redactat cu privire la organizarea aparatului administrativ, care însă nu cuprinde nicio reglementare a felului şi principiilor după care ar avea să urmeze refacerea, a apărut cu mult după data eliberării teritoriilor ocupate, şi anume cu două luni mai târziu, ea fiind publicată în „Monitorul Oficial" din 4 septembrie a.c. sub nr. 209 şi, la această dată atât de întârziată, deşi era mai mult decât suficient timp pentru ca ea să fie, în curs de două luni, bine studiată în toate amănuntele ei, cu foarte multe defecte şi lipsuri, ba chiar contraziceri, astfel că ea n-a putut şi nici nu poate fi aplicată, chiar până astăzi.

Asupra acestui lucru voi vorbi mai târziu, voind să arăt, deocamdată, ce s-a petrecut şi cum s-a procedat până la apariția acestei legi.

Până la 4 septembrie, când a urmat publicarea ei, s-a lucrat cu ordonanțe şi decizii sau cu oarecare dispoziții, probabil date chiar, uneori, pe sub mână, după spate, fără ca cei interesați să fi avut cunoştință de ele, dispoziții care s-au lovit, în multe cazuri, cap în cap, fapt ce rezultă din foarte regretabila împrejurare că, într-un moment dat, s-au prezentat în Palatul Administrativ din Cernăuți, doi guvernatori care, ambii, veniseră să ia în seamă, fiecare pentru sine, conducerea provinciei.

Cazul a provocat mare vâlvă atunci în opinia publică, a fost discutat, bineînțeles nu fără a ieşi ştirbit din această întâmplare profund regretabilă, prestigiul atât al întregului sistem, cât şi autoritatea fostului guvernator, a răposatului Alexandru Rioşeanu care, scandalizat fiind de situația extrem de penibilă în care a fost adus personal, a fost nevoit să intervină imediat, pe cale telegrafică, la Bucureşti, pentru ca să pună de îndată capăt acestei situații intolerabile; am avut ocazia să văd un document foarte edificator, cu privire la această întâmplare.

Acest incident nu putea să nu zguduie din temelie toată autoritatea şefului suprem al administrației şi, prin urmare, şi al întregului aparat adminsitrativ, având în vedere că lumea era prea bine informată şi edificată asupra faptului că împuternicitul domniei voastre din Bucovina este un factor direct supus Domniei Voastre şi numai

BDD-A32749 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:53:53 UTC)

Domniei Voastre şi n-avea nicio posibilitate să-şi explice deloc cărei împrejurări s-ar putea datora această evidentă nepotrivire între hotărârile Domniei Voastre şi între felul cum se petreceau lucrurile în realitate.

Evidențiindu-se, cu timpul, această nepotrivire între dispozițiile Domniei Voastre şi măsurile luate de guvern într-un mod şi mai accentuat şi bătător la ochi, şi anume cu prilejul amestecului repetat al organelor de la centru în administrația Bucovinei, deşi nu era necunoscut nimănui că în urma unei decizii pe care ați dat-o Domnia Voastră în ziua de 15 iunie a.c., ați precizat în mod răzvădit şi clar, cu propriile cuvinte ale acestei decizii, sub art. 2 că: „nicio autoritate de stat, de orice rang, nu are dreptul să se amestece în conducerea şi administrația Bucovinei”, era numai firesc şi logic ca lucrurile să ducă la un alt rezultat decât la o dezorganizare şi debandadă completă în organizația internă şi la o depreciere integrală a prestigiului aparatului administrativ, distrugându-se astfel tocmai ceea ce era în prima linie de refăcut într-un teritoriu eliberat de sub stăpânirea bolşevică, şi anume noțiunea de autoritate.

Întâmplările acestea au avut repercusiuni extrem de dezastruoase asupra spiritului de disciplină şi de subordonare a maselor populare față de autorități, ba chiar le-a anihilat aproape cu desăvârşire.

Adăugându-se la aceasta şi la alte acte de guvernământ, tot aşa de puțin bine cumpănite cum a fost înființarea directoratelor, care au fost împănate cu elemente tinere, nepregătite, fără nicio experiență, chiar şi fără de cea mai palidă cunoştință ale referințelor locale, titularilor cărora li s-a îngăduit, fără să se ştie în baza cărui drept, să poarte titlul de consilier de stat şi sub pretext că au atribuții de miniştri, să ridice chiar la un moment dat, pretenții de a fi şi realmente apostrofați ca atare, opinia publică nu putea să nu primească impresia că totul este o adevărată comedie lipsită de orice seriozitate, datorită numai totalei lipse de cunoştințe, din partea organelor de la centru, a celor mai elementare principii, care trebuie să stea la baza unei administrații solide.

Într-o provincie aşa de avansată şi bine pregătită cum a fost Bucovina dinainte, sub raportul organizării vieții de stat, nu e suficient să înstăreşti pe cineva în funcții înalte, înzestrându-l cu titluri, oricât de pompoase şi sforăitoare ar fi ele, să crezi că el va putea fi la locul său. Viața practică se desfăşoară după cu totul alte principii şi reguli, dealtcum cine are numai puțină experiență trebuie să ştie că totul e în funcție, în prima linie, de calitatea oamenilor, zice doar chiar un proverb românesc: „omul sfințeşte locul”.

Să voieşti a administra o provincie fără să ai la bază o lege şi nici oameni de prima mână, e un adevărat hazard; oamenii sunt condiția principală, legea vine în al doilea rând, ştiut este doar în această privință proverbul românesc care zice: „să nu te temi de legi, ci de judecători”.

În special în Bucovina, oamenii care sunt luați în vedere pentru a fi puşi în funcții înalte, trebuie să întrunească o serie de calități.

În afară de o cât se poate de mare bogăție de experiență şi de pregătirea necesară şi de o cât se poate de mare cunoştință a referințelor locale, ei trebuie să

BDD-A32749 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:53:53 UTC)

dispună, în cel mai înalt grad, de un cât se poate de mare capital moral, deoarece neavându-l pe acesta, devine zadarnică orice opintire, nu ajută nimic, lumea nu-l ascultă, nu-l respectă, nu-l ia în serios. Locțiitorul Domniei Voastre, domnule mareşal, trebuie să-şi dea bine seama de acest lucru şi să nu trateze Bucovina ca pe o colonie. Dar nu numai că locțiitorul Domniei Voastre şi-a bătut joc de Bucovina, în mod arătat, că n-a pregătit nimic după începerea ostilităților în vederea refacerii acestei provincii ce urma să fie eliberată, ba chiar mai mult, că a perturbat, numai prin amestecul său neiertat în administrația Bucovinei, precum am arătat, întreaga ordine internă de acolo, domnia sa era pornit, cum vă veți putea convinge imediat, să dea bietei populații din Bucovina chiar şi o serie din cele mai grele lovituri, din care [o] parte, din nefericire, le-a şi dat.

Astfel, puține zile după acele momente înălțătoare de la începutul lui iulie a.c., când ați reuşit să dezrobiți cea mai mare parte din teritoriile ocupate, locțiitorul Domniei Voastre la preşedințe a dat o serie de foarte concludente şi senzaționale declarații presei, în legătură cu reconstrucția Bucovinei şi a Basarabiei.

Domnia sa a arătat, prin acele declarații, că ar fi necesar[ă], pentru a înfăptui această reconstrucție, pentru scurtă vreme, o perioadă de pregătire în aceste teritorii, anunțând în aceste clipe ale supremei nădejdi de mântuire, în aceste clipe, când fiecare suflare din aceste două provincii nu avea alte dorințe mai fierbinți decât să se întoarcă cu un ceas mai devreme la căminurile lor şi să-şi regăsească familiile şi avutul, în esență următoarele:

1. Că nici vorbă nu poate fi de o reîntoarcere la căminuri şi de o retrocedare de bunuri, până la sfârşitul ostilităților;

2. Că, la acea dată, va interveni un decret de anexiune;

3. Că statul va ocroti tuturor regăsirea proprietății lor, dar îi va adăuga cu acest prilej şi servituți, fiindcă proprietatea, pentru acela care o recâştigă, devine pentru el un dar din partea statului;

4. Că bunurile ce au rămas fără stăpânire prin dispariția titularilor, precum şi cele vacante de pe teritoriile recucerite, vor fi distribuite prin împroprietărire, care se va face cu elemente din Vechiul Regat;

5. Că domnia sa, însărcinat fiind de Domnia Voastră să organizeze administrația şi principiile de reorganizare, a pregătit, încă înainte de începerea ostilităților, echipe de conducere şi că s-a străduit să pună toată asprimea unei bune alegeri în selecționarea aparatului administrativ, destinând Basarabiei şi Bucovinei elemente de elită.

Domnule mareşal, cine are darul să se poată transpune în situația în care se găseau la acea vreme românii din teritoriile eliberate, atât în aceea a refugiaților, cât şi în aceea a acelor români care, surprinşi de evenimente, n-au mai avut timpul să se refugieze de sub teroarea bolşevică, în starea sufletească îndeosebi a acelora care au trăit în pribegie şi au fost zilnic expuşi la cele mai inimaginabile umilințe, tratați fiind, peste un an de zile, cu foarte puține excepții, ca nişte adevărați paria, va înțelege uşor că duritatea declarațiilor de mai sus, n-a fost deloc de natură să

BDD-A32749 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:53:53 UTC)

învioreze sufletele acestor bieţi români, nici de natură să-i întărească în aşteptările lor explicabile, ce priveşte cel mai apropiat viitor, sau să le dea satisfacţia ce o merită pentru chinurile şi amărăciunile ce le-au îndurat de când au fost alungaţi, fără nicio vină din partea lor, ci numai din cauza ticăloşiei altora, de pe glia lor strămoşească. Cu totul dimpotrivă.

Totala lipsă de claritate a acestor declaraţii în ce priveşte data aproximativă când se va putea pune chestiunea reîntoarcerii, terminologia extrem de enigmatică, că va trebui să apară mai întâi un decret de anexiune, când toată lumea se aştepta să intervină o restauraţie automată a stările de dinainte, caracterul profund revoluţionar al diferitelor măsuri ce le anunţase domnul vicepreşedinte al Consiliului cu privire la intenţiile guvernului de a revizui regimul proprietăţii, nedreptatea strigătoare la cer ce se desprinde din ideea guvernului de a le reda foştilor proprietari vechile lor proprietăţi în formă de dar şi apoi, ca o consecinţă firească a acestei concepţii, de a li se impune noilor proprietari din teritoriile cucerite şi anumite servituţi, fără ca acestea să fie aplicate şi proprietarilor din restul ţării, apoi intenţia exprimată de a face împroprietăririle din teritoriile arătate cu elemente din Vechiul Regat, excluzând pe cele din celelalte părţi ale ţării şi, în sfârşit, afirmarea că s-a pus toată asprimea în selecţionarea aparatului administrativ, când, în realitate, au intrat în acest aparat, cu toată această asprime, în locurile cele mai înalte de răspundere, elemente grav compromise, au format toate la un loc, un mănunchi de atâtea elemente iritante, încât ele au stins, dintr-o dată, întreg entuziasmul iniţial de care era cuprinsă populaţia din Basarabia şi Bucovina în faţa marelui eveniment ce se petrecuse în viaţa poporului nostru şi au provocat în rândurile ei cea mai profundă nelinişte şi cea mai grea amărăciune.

La tot cazul, opera de refacere sufletească a populaţiei din aceste teritorii era, de către locţiitorul Domniei Voastre, profund de greşit, dacă nu chiar în mod sadic concepută.

Îndeosebi cu privire la posibilităţile de reîntoarcere, lumea era extrem de nedumerită ce să creadă despre data când se va putea reîntoarce la căminurile ei. Domnul vicepreşedinte al Consiliului a declarat, pe de o parte, că ar fi nevoie de o perioadă de pregătire şi de reorganizare a provinciilor redobândite, care impune o totală izolare a lor de Vechiul Regat pentru numai o scurtă vreme, când, pe de altă parte, a declarat că nici vorbă nu poate să fie de o asemenea reîntoarcere sau de o retrocedare de bunuri, până ce nu se vor termina ostilităţile, fără, însă, să precizeze de care ostilităţi este vorba: de acele între statul nostru şi statul sovietic sau de cele între Germania şi soviete sau, în fine, de cele între statele Axei şi statele democratice.

Chestiunea cea mai ardentă, care interesa în prima linie, în acele momente, pe românii din teritoriile eliberate şi anume chestia reîntoarcerii, precum şi celelalte anunţate de locţiitorul Domniei Voastre, [erau] atât de neclare şi nebuloase, încât se cereau neapărat şi grabnic lămurite.

Luând cunoştinţă de toate aceste declaraţii şi văzând panta extrem de prăpăstioasă pe care o apucase locţiitorul Domniei Voastre la preşedinţie, conform intenţiilor pe care le anunţase şi despre care eram direct convins că vor avea consecinţe

BDD-A32749 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:53:53 UTC)

catastrofale pentru soarta viitoare a românilor din aceste teritorii, ele privind o serie de reforme cu caracter revoluționar, pe care le are în vedere, între care şi o apropiată revizuire a proprietăților, am încercat, asaltat fiind necontenit şi pe diferite căi, de către populația română din ambele teritorii dezrobite, din cauza marii neliniști ce o cuprinse în vederea acestor declarații şi nețărmurita mea grijă pentru soarta Bucovinei, cu aceeaşi râvnă şi persitență cu care îmi permit să stărui acum, în cazul de față, pe lângă Domnia Voastră, domnule mareşal, să fac tot posibilul pentru ca să pătrund la locțiitorul Domniei Voastre şi să-i vorbesc despre agitația inutilă [pe care] au produs[-o] aceste declarații în rândurile românilor eliberați şi despre absoluta necesitate a unor atenuări cu privire la măsurile ce le anunțasem.

Cu toate că mă anunțasem în scris la domnia sa, printr-o cerere formală, şi i-am precizat domniei sale, clar şi răzvădit în această cerere de ce chestiuni alarmante este vorba şi, cu toate că mi-a trimis, după câteva zile, ca răspuns, un anunț că mă va primi la o dată mai târzie, domnia sa n-a ținut de cuviință să mă primească, deşi au trecut de atunci aproape patru luni până astăzi.

Cred că multe s-ar fi putut împiedica şi multe îndruma spre binele, nu numai al Bucovinei, ci şi al țării întregi, dacă locțiitorul Domniei Voastre la preşedinție şi-ar fi dat, în acele clipe, seama că nu e deloc bine ca, în anumite cazuri, în anumite momente importante, la anumite cotituri ale vieții publice, să nu se recurgă şi la sfatul unor oameni mai cu experiență, mai cu pregătire şi cu o mai profundă cunoştință a nevoilor populației, mai ales când aceştia au făcut şi ei ceva în trecutul lor pentru țară, poate chiar sub un anumit raport mai mult decât acei care azi nu înțeleg să le dea acestor nestori ai vieții publice româneşti respectul cuvenit.

După umila mea părere, ar fi fost chiar cea mai elementară datorie a Domniei Sale să recurgă, din inițiativă proprie, la părerile mele în ce priveşte chestiunile unei provincii al cărei exponent am fost aproape timp de patru decenii, fără să mai aştepte ca să mă mai anunț, necum însă ca, încă după ce m-am anunțat, să ignore pur şi simplu dorința mea, să treacă peste ea, ca peste cererea unui cetățean obscur, care mă oferisem Domniei Sale să-i fiu numai de folos la înlăturarea unor inconveniente pe care le prevedeam că se vor ivi cu precizie în calea reconstrucției Bucovinei.

Şi, cu durere, am văzut foarte bine.

Vroiam să-i spun atunci locțiitoruluI Domniei Voastre la preşedinție, că nu-i pot recomanda în niciun caz să persiste la hotărârea sa inițială de a opri pe bieții români, pe aceşti adevărați martiri ai neamului, care au suferit atât de mult până acum, a se putea întoarce de îndată, nu numai de dragul şi de plăcerea lor, ci în însăşi interesele refacerii naționale, la căminuri.

Vroiam să-i mai spun Domniei Sale atunci, ba chiar să-l conving, că ar fi bine să renunțe neîntârziat, fără mare pierdere de vreme şi complet, la unele din măsurile ce le anunțase, vroiam să-i spun că într-o țară ca a noastră, într-o țară unde instituția proprietății este sacrosanctă şi inviolabilă, unde proprietatea este însăşi baza de existență a întregului edificiu statal, e mai periculos de a pune în discuție

BDD-A32749 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:53:53 UTC)

revizuirea acestei proprietăți, decât a se juca chiar cu focul în apropierea unui vas explozibil, umplut cu praf.

După toate acestea, vroiam să-l edific în cele din urmă că, după probe doveditoare şi nenumărate elemente în această privință, ce le posed în cazierul meu, Domnia Sa n-a reuşit deloc să alcătuiască aparatul administrativ ce l-a prevăzut pentru Bucovina, cu cele mai selecte elemente, precum anunțase Domnia Sa, deoarece unele sunt certate, în modul cel mai grav, cu morala publică şi nu pot fi deci considerați, la niciun caz, ca elemente ce pot garanta ducerea la bun sfârşit a operei constructive ce urmează să se facă în teritoriile menționate.

Credeam că sunt dator să arăt ce extrem de penibilă a fost impresia ce a produs calificativul excesiv de măgulitor dat de Domnia Sa persoanelor alese, numindu-le elemente de elită, când în fruntea lor se află elemente foarte rău reputate în Bucovina sub raportul moral şi că ar fi bine, ba chiar foarte necesar, ca Domnia Sa să revină asupra acestor numiri pe care le-ar fi făcut, poate, numai în necunoştință de cauză.

I-am trimis Domniei Sale, deodată cu cererea mea pentru acordarea unei audiențe, prin directorul Domniei Sale de cabinet, d-l colonel Radu Gallin, chiar o foarte edificatoare notă informativă asupra unui astfel de element, cu care a crezut Domnia Sa că se poate mândri, pe care, e adevărat, l-a îndepărtat de acolo, dar, între timp, l-a instalat în altă parte, într-o funcție încă şi mai înaltă, nedându-şi seama că aplicarea unui asemenea element descalificat este absolut incompatibilă cu prestigiul statului, indiferent de locul unde acesta este aplicat.

Un regim care pretinde a inaugura o eră de primenire morală nu-şi poate permite luxul de a folosi asemenea elemente în angrenajul său statal, fără de a compromite regimul însuşi. Regret profund că n-am avut posibilitatea să-i spun toate acestea personal. N-a voit să mă primească, nu m-a primit, nu m-a ascultat, consecințele le vedem.

Aparatul adminsitrativ din Bucovina fiind alcătuit, cu foarte puține excepții onorabile, din elemente, cum am arătat, nu tocmai de cea mai bună calitate şi neavând la bază o lege cum se cuvine, pregătită de cu vreme, bine studiată, ireproşabilă din toate punctele de vedere şi nu cu o serie de contraziceri şi escapade neiertate, ca legea actuală, care a rămas absolut inaplicabilă până astăzi, va să zică un aparat administrativ căruia, lipsindu-i lucrul principal, o osatură stabilă, era fatal să dea faliment şi l-a şi dat, după cum am văzut, în aşa fel încât a pătat, pe veacuri înainte, onoarea poporului român, şi Dumnezeu ştie câtă încordare de forțe îmbinate cu experiență şi rutină va fi necesar[ă] pentru a putea îndrepta, măcar în parte, ceea ce are acest aparat administrativ, pe veci, pe conştiința sa.

După cuprinsul legii actuale, împuternicitul Domniei Voastre, care trebuia să fie singurul stăpân în Bucovina şi unicul responsabil față de Domnia Voastră, aşa cum era voia la început, apare cu totul paralizat prin această lege, stabilit fiind în ea că administrația provincială se face prin trei organe şi anume: prin guvernator, prin directorate şi Consiliul provincial şi nu numai prin guvernatorul singur, iar prin altă

BDD-A32749 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:53:53 UTC)

dispoziție, că în toate chestiunile care nu sunt cuprinse în această lege aparatul administrativ din Bucovina va trebui să recurgă la hotărârea organelor de la centru, ceea ce înseamnă că toate dispozițiile legii actuale sunt în cea mai flagrantă contrazicere cu principiile ce fuseseră stabilite de Domnia Voastră, prin decizia din 15 iulie a.c.

În asemenea condiții, domnule mareşal, când tot ce Domnia Voastră ați binevoit a dispune, chiar locțiitorul Domniei Voastre era acela care avea îndrăzneala să nesocotească în văzul lumii întregi, nu putea să nu zguduie întregul regim şi să nu pornească procesul de putrefacție în administrația Bucovinei.

Da, domnule mareşal, însuşi locțiitorul Domniei Voastre l-a inaugurat şi l-a promovat.

Răposatul prim-guvernator al Bucovinei, Al[exandru] Rioşanu, abia aştepta momentul însănătoşirii sale, pentru a vă putea informa cât de opuse sunt toate manifestările locțiitorului Domniei Voastre îndrumărilor şi intențiilor ce le-ați dat, şi să vă roage să interveniți cu toată autoritatea Domniei Voastre.

Bietul Rioşanu a murit, iar procesul de putrefacție şi completă dezorganizare a întregului aparat administrativ a avansat până ce a dat drept rezultat cele întâmplate în Bucovina.

Nefiind niciun om de inițiativă în întreg aparatul administrativ al Bucovinei, el, ajuns în cel mai înalt grad de disoluție, era fatal să nu poată face mare ispravă sub raportul reînvierii vieții economice şi ca să se petreacă, cu prilejul evacuării evreilor, toate abuzurile şi scandalurile publice câte s-au petrecut.

Văzând abisul înspre care se îndrepta activitatea aparatului administrativ din Bucovina, într-un moment dat m-am hotărît să încerc a exercita o oarecare influență asupra factorilor principali ai administrației, arătându-le condițiile sub care ar fi în măsură să se achite, în modul cel mai desăvârşit, de îndatoriri, fără a veni în conflict cu conştiința lor, dar cu durere, cum chestiunea era, din cauza atâtor defecte de care suferea aparatul administrativ, de la început pierdută, am trebuit să renunț de a mai avea orice contact cu administrația locală, care, orice s-ar spune, va constitui una din[tre] cele mai jalnice pagini din istoria noastră.

În fața tuturor acestor expuneri şi lămuriri pe care vi le-am dat, domnule mareşal, cred că se impun de la sine, cu o logică stringentă, concluziile care urmează să fie trase cu privire la factorul principal asupra căruia cade răspunderea pentru cele întâmplate.

Vina cea mare o poartă, cum rezultă din toate cele expuse, exclusiv locțiitorul Domniei Voastre de la conducerea centrală, care, din anumite cauze, a căror apreciere rămâne în seama Domniei Voastre, domnule mareşal, personal, a tratat problema reconstrucției cu inimaginabilă uşurință, cu o lipsă înspăimântătoare de pregătire şi de pricepere şi, ceea ce este mai concludent şi alarmant, cu o lipsă totală de imparțialitate, de obiectivitate şi bunăvoință, ba chiar de cea mai elementară dragoste pentru bieții români din Bucovina, ceea ce nu se poate tolera în niciun caz când este vorba să se ia hotărâri în rezolvarea unor chestiuni de importanță determinantă pentru viața, ba chiar pentru însăşi existența noastră statală.

BDD-A32749 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:53:53 UTC)

De a-i face, în fața acestei stări de lucruri, responsabili pe acei din care a fost constituit aparatul administrativ, cred că ar fi o nedreptate, dintre care unii nici habar nu au ce este administrație publică, poate să poarte vina că au făcut parte din acest aparat numai şi numai acei factori ce i-au pus în aceste locuri şi nu şi-au cunoscut şi nici nu voiau să-şi cunoască marfa.

Posibilitatea a avut-o locțiitorul Domniei Voastre la preşedinție să facă treabă bună.

Cum Domnia Sa a procedat la organizarea principiilor de administrație din Bucovina şi la alcătuirea aparatului administrativ refuzând orice sugestie din afară, şi chiar din partea subsemnatului, care eram în măsură să-i dau, în baza cunoştințelor mele cu privire la situația din această provincie, Domnia Sa apare, pentru tot ce s-a petrecut aici, dacă nu singurul, atunci ca principalul vinovat.

Dori Popovici,
fost vice-preşedinte
al Consiliului Național al Bucovinei

BDD-A32749 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:53:53 UTC)